

Příloha č. IV

K čj. 016 565/68-CLM

Projev vedoucího čs. delegace s. A. Dubčeka na zasedání PPV Varšavské
smlouvy v Sofii, přednesený dne 6. března 1968

Vážení soudruzí,

naše zasedání má zaujmout stanovisko k velmi závažné záležitosti, týkající se životně nejen socialistických států, ale doslova lidí všech zemí. Proto také ústřední výbor Komunistické strany Československa a vláda ČSSR vyslovily souhlas s návrhem na svolání porady Politického poradního výboru, abychom spolu s některými dalšími naléhavými otázkami projednali náš postoj k připravované smlouvě o nešíření nukleárních zbraní.

Souhlasili jsme také se svoláním přípravné schůzky náměstků ministrů zahraničních věcí v naději, že může výrazně přispět k vyjasnění a sblížení stanovisek tak, abychom zde v Sofii mohli dospět k zásadní shodě a ke společnému vystoupení všech států, účastníků Varšavské smlouvy za urychlené schválení a přijetí Smlouvy o nešíření nukleárních zbraní.

Berlínská porada náměstků ministrů zahraničních věcí, Bel, nedosáhla v této otázce žádného pokroku. Ukázalo se, že 6 členských států Varšavské smlouvy včetně ČSSR plně podporuje návrh smlouvy, předložený ve Výboru 10 států Sovětským svazem a USA. Rumunská socialistická republika má však k tomuto návrhu, jakož i k dalšímu postupu v této otázce výhrady, ať již zásadního nebo taktického charakteru, které nám rumunští soudruzí sdělili i nyní zde v Sofii.

Vážení soudruzí,

s pozorností jsem vyslechl projev s. Ceausesca, který před chvílí přednesl a v kterém nás znovu podrobně seznámil s postojem RSR k nešíření.

Nechci polemizovat a podrobně se zabývat některými návrhy rumunských soudruhů, ale dovoluji mi malou poznámku k námětu na změnu čl. VI návrhu smlouvy o nešíření jaderných zbraní, ve kterém mají být podle názoru rumunských soudruhů zakotveny konkrétní závazky jaderných mocností k jadernému odzbrojení. Chtěl bych kvůli přestnosti tento návrh citovat z projevu s.Ceausesca: "Smluvní strany, vlastníci jaderné zbraně, se zavazují přijmout konkrétní opatření k zastavení výroby jaderných zbraní, snížení a zničení zásob jaderných zbraní a jejich nosičů v nejkratší možné době."

Soudruzi, myslím, že neřeknu nic nového, když prohlásím, že podobné návrhy, směřující k likvidaci jaderných zbraní již dávno předložil Sovětský svaz a že všechny socialistické země, včetně naší, bojují za jejich realizaci při prosazování smlouvy o všeobecném a úplném odzbrojení. Tyto návrhy jsou samy o sobě spravedlivé a správné, ale z dlouhých jednání o těchto otázkách víme, že Spojené státy a jejich západní spojenci nejsou dosud ochotni je přijmout. Hovořím o tom proto, že je třeba mít neustále na paměti, že k přijetí jakéhokoliv návrhu je třeba souhlasu stran, zúčastněných v jednání. Jestliže dosud USA nesouhlasily - a víme dobře, že tento jejich postoj se nezměnil - s řešením otázek, které nyní navrhuje rumunští soudruzi začlenit do smlouvy o nešíření, pak jejich trvající odpor může zmařit smlouvu. A takový vývoj by nebyl k prospěchu a v zájmu socialistických zemí.

Skutečnost, že některé kapitalistické státy, zvláště NDR, mají dostatečnou průmyslovou a technologickou kapacitu pro výrobu jaderných zbraní musí u nás vyvolávat nejen obavy, ale musí nás současně vést k rozhodným krokům, které by mohly podobnému nebezpečnému vývoji zabránit. Proto uzavření smlouvy o nešíření v co nejkratší době je v našem zájmu a neměli bychom dělat nic, co by mohlo naše úsilí zmařit. Měli bychom se zde dohodnout, že společně vystoupíme za neodkladné uzavření smlouvy, že tuto smlouvu podepíšeme a že také návrhy na další jaderné odzbrojení budeme po přijetí smlouvy společně prosazovat. Jakékoliv další zdržení v otázce uzavření smlouvy o nešíření by bylo pro nás nevýhodné.

Rumunští soudruzi zdůrazňují, že by si přáli, aby smlouva o nešíření byla co nejlepší, aby co nejlépe zajišťovala zájmy socialistických zemí. Říkají, že chtějí dosáhnout od imperialistických mocností maximálních ústupků a přimět je k podniknutí dalších účinných kroků v oblasti odzbrojení především v oblasti odzbrojení jaderného. Říkají, že se snaží vyjít vstříc názorům některých jiných zemí, zejména neangažovaných a neutrálních, aby smlouvu podepsal co největší počet států. Nechceme nikterak podceňovat a zlehčovat tyto problémy. Jsou to reálné problémy, je nutno je mít na zřeteli a snažit se s nimi patřičným způsobem vyrovnat. Avšak ani nám nejsou méně drahé zájmy socialistického společenství, ani nám není lhostejná bezpečnost naší země a bezpečnost našich přátel. I my si přejeme dobrou smlouvu s co největším počtem signatářů.

Souhlasíme-li nyní s předloženým návrhem smlouvy a usilujeme-li o to, aby tento návrh byl bez dalších zbytečných průtahů schválen a podepsán, není to proto, že bychom jej považovali za vrchol dokonalosti, na němž by se již nedalo nic vylepšit, ani ne proto, že bychom se vzdávali dalšího boje za odzbrojení. Činíme tak proto, že po vyčerpání všech možností v úmorném jednání ve Výboru 13, jehož jsme se aktivně zúčastnili, spatřujeme v předloženém návrhu smlouvy za dané mezinárodní situace dosažitelné maximum. Nebylo by nic snazšího, než vzít červenou tužku a začít vylepšovat různá ustanovení textu smlouvy. K čemu by ovšem byl takovýto námi vylepšený text, pokud by se nestal smlouvou stvrzenou podpisy představitelů zemí, zavazujících se k jejímu dodržování. Jak známo, k tomu, aby se smlouva stala platným dokumentem, je třeba jejího schválení dvoutřetinovou většinou Valného shromáždění OSN a ratifikace nejméně 40 států, samozřejmě včetně USA.

Všichni víme, že hrozba jaderné války by byla jednou provždy odstraněna uskutečněním úplného jaderného odzbrojení, likvidací všech prostředků pro její vedení. Ale dosažení tohoto cíle není na dosah ruky, zřejmě bude nezbytné dopracovat se k němu postupně krok za krokem. Jedním z nich je smlouva o nešíření nukleárních zbraní. Tato smlouva, přirozeně, neodstraňuje nebezpečí vzniku jaderné války, její nebezpečí však podstatně snižuje.

Je známo, že v nejbližší době by se mohl zvýšit počet států, disponujících jadernými zbraněmi, mezi nimiž figuruje, což je pro nás mimořádně závažné, i NSR, kde dochází k další aktivizaci sil militarismu a revanšismu a k nebezpečnému narůstání neonacismu. Měla-li být smlouva o nešíření vzhledem k NSR efektivní, měla by být uzavřena co nejdříve, v každém případě ještě v tomto roce, neboť tempo, jímž tato země rozvíjí svůj atomový průmysl, vzbuzuje obavy, že by západní Německo mohlo přistoupit k výrobě svých jaderných zbraní v nejbližší budoucnosti.

Čas se zde stává rozhodujícím faktorem a další průtahy s uzavřením smlouvy by ji mohly učinit bezpřednětnou. Rozšíření počtu jaderných států by mělo nejvážnější důsledky jak pro celkovou situaci ve světě, tak i pro další perspektivy jednání o všeobecném a úplném odzbrojení.

Díky dnes musíme dát odpověď na základní otázku: je za dané situace lepší - můžeme-li to tak říci - ne "naprosto dokonalá" smlouva o nešíření než žádná smlouva? Nebo jinak řečeno: máme se rozhodnout pro "nic", jestliže nemůžeme dosáhnout "všeho"?

Reálné ocenění našich možností a především pak naše přesvědčení o významu, jaký by mělo brzké uzavření smlouvy o nešíření, nás vedou k jasné odpovědi na otázku, zdali se máme vyslovit pro nynější návrh smlouvy: jsme jednoznačně pro jeho schválení a ČSSR smlouvu podepíše.

Bezesporu závažnou okolností je problém zajištění bezpečnosti nejaderných států. Je známo, že veškeré snahy začlenit do smlouvy záruky bezpečnosti nejaderným státům se setkaly s kategorickým odporem USA. Nyní se nabízí řešení této otázky mimo rámec smlouvy a pevně doufáme, že navrhovaný postup uspokojí všechny zúčastněné země. Myslíme si, že přijetí odpovídající rezoluce v Radě bezpečnosti, podepřené zvláštními prohlášeními jaderných účastníků smlouvy mohou být zárukou toho, že státům, které se podpisem smlouvy vzdají jaderných zbraní, bude v souladu s Chartou OSN poskytnuta dostačující záruka proti nebezpečí jaderného útoku. Ostatně, pokud jde o nás, jsou záruky naší bezpečnosti účinně vyřešeny již nyní jadernou silou SSSR.

Všichni dobře víme kolik úsilí a času bylo vynaloženo, abychom vyhovujícím způsobem vyřešili i otázku kontroly, která byla dlouhou dobu jednou z nejvážnějších překážek na cestě k dosažení smlouvy. Vzhledem k tomu, že problém kontroly je téměř vždy záležitostí značně citlivou a zvláště citlivou v situaci, kdy se jedná o jaderné zbraně, bylo nutné postupovat tak, abychom nedovolili západním mocnostem zvýhodnit některé jejich nejaderné partnery v NATO a zachovali princip jednotné a universální kontroly. Jsme toho názoru, že nynější řešení této otázky v návrhu smlouvy je naším úspěchem, neboť splnilo náš požadavek, pokud jde o úlohu MAAE při realizaci kontroly. Jestliže uvážíme, že nynější formulace článku o kontrole je přijatelná pro základní skupiny států, zúčastněných v jednání o návrhu smlouvy, a je vzájemně vyvážená, myslím si, že by bylo nerealistické nyní požadovat nové podstatné změny, které by nás mohly vrátit k původním sporům o principech a formě kontroly a ohrozit uzavření smlouvy.

Vážení soudruzi,

znovu bych chtěl opakovat naše přesvědčení, že přijetí smlouvy o nešíření bude mít příznivý vliv na současnou mezinárodní situaci a bude pochopeno jako přínos socialistických států k mezinárodnímu míru a bezpečnosti všech národů, a nikoliv v poslední řadě k úsilí o vytvoření kolektivní bezpečnosti v Evropě. Nevím, jak by bylo přijato, kdyby se nyní, v této fázi, dala záminka k obvinění, že socialistické státy torpédovaly a znemožnily přijetí smlouvy o nešíření.

Měli bychom postupovat tak, aby příznivá situace pro uzavření smlouvy o nešíření nebyla promarněna, aby byl dodržen i termín jejího projednání v OSN.

Věřím, že s plnou odpovědností i vědomím všech souvislostí posoudíme společně náš další postup a že dospějeme k vzájemné a tolik potřebné shodě. Na závěr bych chtěl vyjádřit jménem československé delegace poděkování bulharským soudruhům za souhlas s uskutečněním porady v Sofii, za dobrou organizaci a přátelské pohostinství, které nám zde poskytli.